VIKIPEEDIA

Dzongkha keel

Dzongkha keel ehk **bhutani keel** (dzongkha keeles རྫོང་ཁ) on Bhutani Kuningriigi riigikeel.

"Dzongkha keel" dzongkha keeles

Sisukord

Koht geneetilises klassifikatsioonis
Nimetus
Kõnelejad
Staatus
Kiri
Kirjaoskus
Murded
Tähised
Mõned fraasid
Dzongkhakeelsed filmid
Piibel
Keele uurimine
Vaata ka
Välislingid

Koht geneetilises klassifikatsioonis

Dzongkha keelt on varem käsitatud tiibeti keele murdena, kuid nende keelte kõnelejad ei saa teineteisest aru. Keelte erinevust hinnatakse sama suureks nagu erinevust nepali ja hindi keele vahel.

Dzongkha keel on nagu praegune tiibeti keelgi pärit klassikalisest tiibeti keelest ehk vanatiibeti keelest. Seda Tiibeti budism sakraalset keelt õpivad ja kasutavad buda mungad nii Tiibetis kui ka Bhutanis. Bhutanis nimetatakse seda keelt *Chhokey*.

Dzongkha keel kuulub Hiina-Tiibeti keelte Tiibeti-Birma harru kuuluvate lõunabodia keelte hulka. Ta on lähedases suguluses sikkimi keelega (*Dranjongke*, *'bras ljongs skad*; dzongkha ja sikkimi keele kõnelejad saavad osaliselt teineteisest aru) ning mõningate Bhutani keeltega (*Cho-cha-na-ca*, (*khyod ca nga ca kha*), (*Brokpa*, *me rag sag steng 'brog skad*), (*Brokkat* (*dur gyi 'brog skad*), *Laka*, *la ka*).

Teise klassifikatsiooni järgi paigutatakse ta tiibeti keele dzongkha-sikkimi murderühma või lõunatiibeti rühma.

Tänapäeva tiibeti keel seevastu kuulub keskbodia keelte hulka.

Nimetus

Sõna "dzongkha" on moodustatud sõnadest *dzong* (རྫོང་) 'dzong' ja *kha* (ཁ་) 'keel'. Mõeldud on keelt, mida kõneldakse *shabdrung* Ngawang Namgyeli poolt 17. sajandil üle Bhutani rajatud kindlusetaolistes kloostrites (dzongides).

Hiina Rahvavabariigi valitsus leiab, et see nimetus viitab tihedale ühendusele dalai-laamaga ja Tiibeti vabadusliikumisega (Hiina RV pretendeerib ka Bhutanile). Et Hiinat mitte ärritada, loobus Microsoft 2005. aasta sügisel, selle nimetuse kasutamisest ning kasutab selle asemel nimetust *Tibetan - Bhutan*.

Kasutatakse ka teisi nimesid, sealhulgas *Jonkha*, *Bhotia*, *Zongkhar*, *Drukke*.

Kõnelejad

Dzongkha keelt (koos murretega) kõneldakse emakeelena Bhutani kaheksas läänepoolses ringkonnas (Wangdue Phodrangi, Punakha, Thimphu, Gasa, Paro, Ha, Dagana ja Chukkha ringkonnas). Dzongkha keele kõnelejaid leidub ka Indias Lääne-Bengali osariigis Kalimpongi linnas, mis kunagi oli Bhutani osa. Samuti on neid Sikkimis, Darjeelingis ja Nepali pealinna Katmandu kaupmeeste seas.

Ethnologue'i andmetel oli dzongkha keele põhimurde kõnelejaid oli 2003. aasta seisuga Bhutanis (Ha, Paro ja Punakha ringkonnas) umbes 130 000, Indias 1996. aasta andmetel umbes 3000 ja Nepalis 2001. aasta rahvaloenduse andmetel 9.

Teistel andmetel on kõmnelejaid kokku 160 000.

Staatus

Dzongkha keel on kohustuslik kõikides Bhutani koolides, kus teda õpitakse rööbiti inglise keelega. Täppisteadusi õpitakse inglise keeles.

Riigi lõuna- ja idaosa ringkondades, kus ta ei ole emakeel, on ta *lingua franca*.

Kiri

Dzongkha keele kirjutamiseks kasutatakse tavaliselt tiibeti kirja variante *Joyi* (*mgyogs yig*) ja *Joshum* (*mgyogs tshugs ma*).

Dzongkhakeelsetes raamatutes kasutatakse tavaliselt tiibeti šrifti *Ucan*, mida kasutatakse ka tiibetikeelsetes raamatutes.

Dzongkha keeles hakati kirjutama alles 20. sajandi teisel poolel. Varem kasutati Bhutanis kirjakeelena ainult klassikalist tiibeti keelt.

Kirjaoskus

Dzongkha keele emakeelena kõnelejate kirjaoskus Bhutanis on 54%.

Murded

Bhutanis eristatakse wangi-the ehk thimphu-punakha, ha ja põhja-thimphu murret, mis võivad olla ka eri keeled.

Tähised

ISO 639-1 kood on *dzo*, ISO-639-2 kood on *dz*.

Mõned fraasid

- Tere! – *Kuzu Zangpo*.
- Kuidas teil läheb? – *Ga de bay ye*?
- Mis teie nimi on? – *Chhoe gi ming ga chi mo*?
- Minu nimi on Andres. – *Nge gi ming Andres in*.
- Ma olen Eestist. – *Nga Estonia lay in*.
- Kus on tualett? – *Chhabsang ga ti mo*?
- Mis see maksab? – *Di gi gong ga dem chi mo*?
- Palun laske hinda alla. – *Gong Aa tsi phab nang*.
- Hästi, ostan ära. – *Toob, Nga gi nyo ge*.
- Aitäh! – *Kadrin chhe*.
- Head aega! – *Shoo lay log jay ge*.

Dzongkhakeelsed filmid

Dzongkha keeles on tehtud vähemalt kaks filmi: "Rändurid ja maagid" (Khyentse Norbu, 2003) ja "Lengo" (*Chencho Dorji*, 2005).

Piibel

Osa Piiblist ilmus dzongkha keeles esimest korda 1970.

Keele uurimine

Esimene dzongkha keele grammatika (ja ühtlasi õpik) ilmus 1992. Selle koostas George von Driem.

Vaata ka

- Bhutani vanasõnad

Välislingid

- Ethnologue'i kirjeldus (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=dzo)
- Dzongkha keelt edendava asutuse ingliskeelne sait (http://www.education.gov.bt/Departments/DDA/DDA.htm)
- Himaalaja keelte projekti ingliskeelne lehekülg (http://www.iias.nl/host/himalaya/projects/dzongkha.html)
- Dzongkha vikipeediale reserveeritud leht (https://dz.wikipedia.org/wiki/Main_Page)

Pärit leheküljelt "https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Dzongkha_keel&oldid=3490975"

Selle lehekülje viimane muutmine: 06:58, 10. märts 2013.

Tekst on kasutatav vastavalt Creative Commonsi litsentsile "Autorile viitamine + jagamine samadel tingimustel"; sellele võivad lisanduda täiendavad tingimused. Täpsemalt vaata Wikimedia kasutamistingimustest.